

Інформаційна довідка щодо стратегії інтеграції України до Європейського Союзу*

Анотація. В Інформаційній довідці розглянуто питання стратегій, які б надавали Україні більше реальних перспектив вступу до Європейського Союзу (далі – ЄС). Одна з них передбачає поступову інтеграцію України до ЄС через поетапне посилення економічної інтеграції в межах Європейського економічного простору. Друга стратегія ґрунтується на ідеї створення Великої Європейської Ради, яка б, на відміну від Європейського політичного співтовариства, могла функціонувати як реальний орган прийняття рішень і сприяти процесу набуття Україною повноправного членства в ЄС.

Ключові слова: європейська інтеграція, Європейський Союз, Європейський економічний простір, Європейська асоціація вільної торгівлі.

Вступ. Величезні внутрішні та зовнішні виклики, з якими стикається Україна через збройну агресію Російської Федерації, об'єктивно утруднюють досягнення позитивних результатів щодо швидкого набуття повноправного членства в Європейському Союзі (далі – ЄС). Тому актуальними сьогодні є питання ефективної стратегії, яка б надавала Україні реальні перспективи вступу до ЄС, і загалом – майбутнього чергового розширення ЄС.

Основна частина. Для активізації поточного процесу розширення ЄС фахівці пропонують кілька моделей. Серед них заслуговують на увагу дві, про які йтиметься в цій Інформаційній довідці.

Перша модель передбачає поступову інтеграцію України до ЄС через поетапне посилення економічної інтеграції в межах Європейського економічного простору. Друга модель передбачає створення Великої Європейської Ради, яка б, на відміну від Європейського політичного співтовариства, могла функціонувати як реальний орган прийняття рішень і сприяти процесу набуття Україною повноправного членства в ЄС. Водночас для ЄС загалом питання східного партнерства є непростим і таким, що потребує певного переосмислення.

Отже, перша модель передбачає поступову інтеграцію України до ЄС в межах Європейського економічного простору (ЄЕП).

Як відомо, **Європейський економічний простір (ЄЕП)** або Європейська економічна зона (ЄЕЗ, англ. *European Economic Area, EEA*) є зоною вільної торгівлі та спільного ринку, що включає в себе держави ЄС і держави Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ, англ. *European Free Trade Association, EFTA*), крім Швейцарії.

Державами-членами ЄЕЗ є: Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція.

Рішення про укладення Угоди про Європейську економічну зону між Європейськими співтовариствами, їх державами-членами та Австрійською Республікою, Фінською Республікою, Республікою Ісландією, Королівством Ліхтенштейн, Королівством Норвегія, Королівством Швеція та Швейцарською Конфедерацією було ухвалено Європейською Радою та Європейською Комісією 13 грудня 1993 р.¹

Метою цієї Угоди про асоціацію було визначено сприяння постійному та збалансованому зміцненню торговельно-економічних відносин між Договірними Сторонами з рівними умовами конкуренції та дотриманням одних і тих самих правил із метою створення однорідної ЄЕЗ.

Суб'єктний склад зазначеної Угоди зазнав певних змін. Нині Сторонами цієї Угоди є ЄС, його держави-члени та ЄАВТ, її держави-члени – Республіка Ісландія, Князівство Ліхтенштейн, Королівство Норвегія (крім Швейцарської Конфедерації).

ЄЕП об'єднує ринки 27 держав-членів ЄС та 3 держав-членів ЄАВТ у спільний ринок обсягом близько 470 млн споживачів та є найбільшим регіональним інтеграційним об'єднанням у світі. Швейцарія не вступила до ЄЕП, але розвиває торговельно-економічне співробітництво з ЄС шляхом укладення двосторонніх угод.

Європейська асоціація вільної торгівлі є зоною вільної торгівлі, що об'єднує митні території чотирьох європейських держав, які не вступили до ЄС, зокрема, Республіки Ісландія, Князівства Ліхтенштейн, Королівства Норвегії та Швейцарської Конфедерації. Зона вільної торгівлі забезпечує її членам режим вільної торгівлі товарами і послугами та гарантує вільний рух капіталів і фізичних осіб.

ЄАВТ була заснована 4 січня 1960 року у Швеції шляхом підписання Стокгольмської угоди про ЄАВТ. Засновницею ЄАВТ вважається Велика Британія, і на момент створення зазначена організація об'єднала також Австрію, Данію, Норвегію, Португалію, Швейцарію і Швецію. Фінляндія приєдналася до ЄАВТ як асоційований член роком пізніше, а у 1970 р. приєдналася й Ісландія. У зв'язку з набуттям членства в ЄС з ЄАВТ вийшли: Велика Британія, Данія (1973 – перше розширення ЄС. Набуття членства в ЄЕС) Португалія (1986 – третє розширення ЄС); Австрія, Швеція, Фінляндія (1995 – четверте розширення ЄС). Основною метою діяльності ЄАВТ було визначено створення підґрунтя для лібералізації торгівлі промисловими товарами, переробленою сільськогосподарською продукцією, рибою та морепродуктами між державами-членами цієї міжнародної організації.

Від часу створення ЄАВТ встановила тісні торговельні відносини з державами Центральної та Східної Європи, басейну Середземного моря, Азії, Північної та Південної Америки, Близького Сходу та Африки та ЄС. Загалом 29

¹ 94/1/EC, ECSC: Decision of the Council and the Commission of 13 December 1993 on the conclusion of the Agreement on the European Economic Area between the European Communities, their Member States and the Republic of Austria, the Republic of Finland, the Republic of Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway, the Kingdom of Sweden and the Swiss Confederation. 94/1/ECSC, EC ELI. URL: [http://data.europa.eu/eli/dec/1994/1\(1\)/oj](http://data.europa.eu/eli/dec/1994/1(1)/oj)

угод про вільну торгівлю охоплює 40 держав, у т.ч. Албанія, Канада, Чилі, Колумбія, Єгипет, Рада співробітництва арабських держав Перської затоки, держави Центральної Америки (Коста-Ріка, Гватемала, Панама), Ізраїль, Йорданія, Корея, Ліван, Північна Македонія, Мексика, Марокко, Палестинська автономія, Перу, Сербія, Сінгапур, Південноафриканський митний союз, Туніс, Туреччина, Україна, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Грузія, Еквадор, Гонконг, Філіппіни, Індонезія².

У зв'язку з розширенням міжнародного співробітництва було внесено зміни до Стокгольмської угоди шляхом підписання 21 червня 2001 року в м. Вадуц (Ліхтенштейн) так званої Вадуцької конвенції. Оновлена угода набула чинності 1 червня 2002 року, одночасно з пакетом двосторонніх угод між Швейцарією та ЄС. Вадуцька конвенція спрямована на регулювання відносин між державами ЄАВТ у сфері торгівлі товарами та послугами, конкурентної та інвестиційної політики, економічної та грошової політики, захисту прав інтелектуальної власності тощо. Разом із тим, у цьому акті зафіксовано повагу держав-учасниць до спільних європейських цінностей та європейської ідентичності й визначено одним із головних завдань побудову спільного європейського дому разом із державами-членами ЄС.

Угоду про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ було укладено 24 червня 2010 року (набрала чинності 1 червня 2012 року), ратифіковано Законом України від 7 грудня 2012 року № 4091-VI³. Зазначеною Угодою було передбачено й укладання Україною додаткових угод про сільське господарство з кожною окремою державою ЄАВТ, відповідно було укладено три окремі угоди між Україною та Королівством Норвегія, Ісландією, Швейцарською Конфедерацією.

Цілями зазначеної Угоди, що ґрунтується на торговельних відносинах між ринковими економіками, було визначено: досягнути лібералізації торгівлі товарами відповідно до статті XXIV Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року (ГАТТ); досягнути лібералізації торгівлі послугами відповідно до статті V Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС); значно збільшити інвестиційні можливості в зоні вільної торгівлі; на взаємній основі досягнути подальшої лібералізації ринків державних закупівель Сторін; сприяти конкуренції у своїх економіках, особливо коли це стосується економічних відносин між Сторонами; забезпечувати достатній і ефективний захист прав інтелектуальної власності, а також сприяти гармонійному розвитку та розширенню світової торгівлі шляхом усунення бар'єрів у торгівлі та інвестуванні.

Нині Україна та держави ЄАВТ активно співпрацюють у питаннях перегляду Угоди про вільну торгівлю, зокрема стосовно охорони

² Європейська асоціація вільної торгівлі / Офіційний вебсайт Постійного представництва України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2606-efta>

³ Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_456#top. Угоду ратифіковано Законом України від 07.12.2011 р. № 4091-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4091-17#Text>

інтелектуальної власності. Утім, на сьогодні не йдеться про повноправне членство України в ЄАВТ. Проте в майбутньому гіпотетично можна припустити укладення такої угоди.

У преамбулі Угоди про ЄЕП наголошено, що укладення цієї Угоди жодним чином не перешкоджає можливості будь-якої держави приєднатися до ЄС. Отже, можемо припустити, що в разі набуття Україною членства в ЄАВТ, вона отримає значно більше можливостей набуття повноправного членства в ЄС. Ця ідея стратегії європейської інтеграції України неодноразово піднімалася фахівцями⁴. Проте реалізація такої стратегії може бути не менш утрудненою, ніж набуття Україною членства в ЄС.

У літературі відзначалося, що Ісландію, Норвегію і Ліхтенштейн можна лише частково розглядати як природних партнерів у політиці щодо ЄС. Адже вони мають відмінні інтереси, традиції та цілі. А це потенційно може ускладнити досягнення консенсусу, що вимагається в межах опори ЄЕП–ЄАВТ⁵.

Існує низка інших проблемних питань, на які необхідно зважати. Так, гіпотетичне набуття Україною повноправного членства в ЄАВТ і організації ЄЕП не передбачатиме участі держави в інституціях ЄС та відстоювання своїх інтересів.

Ідея створення Великої Європейської Ради, яка б могла функціонувати як реальний орган прийняття рішень і сприяти процесу вступу України до ЄС, поза сумнівом, є дуже цікавою. Концепція Великої Європейської Ради буде представлена її автором – Себастьяном Шеффером, директором Інституту Дунайського регіону та Центральної Європи (IDM) на вебінарі «Шлях України до ЄС III: майбутнє розширення Європейського Союзу», який заплановано на 13 січня 2024 року.

Висновки. Перспективи європейської інтеграції України передусім залежать від успішності запровадження в державі запланованих реформ, які створять основу для економічного відновлення та зміцнення інституційної спроможності. Водночас актуальними зараз є питання ефективної стратегії, яка б надавала Україні більше реальних перспектив вступу до ЄС. Тому ідеї поступової інтеграції через поетапне приєднання до посиленої економічної співпраці в рамках Європейського економічного співтовариства та створення Великої Європейської Ради, яка б могла функціонувати як реальний орган прийняття рішень і сприяти процесу вступу України до ЄС, заслуговують на увагу й потребують ґрунтовного аналізу (Рис.1).

⁴ Див., наприклад: Стріха М. EFTA як євроінтеграційний паліатив України? *Українська правда*. 26 серпня 2004 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2004/08/26/3002048/>; Барна Б. Ю. Європейський економічний простір у системі зовнішньої політики ЄС: норвезька перспектива. *Грані*. 2016. № 3 (131). С. 73-77.

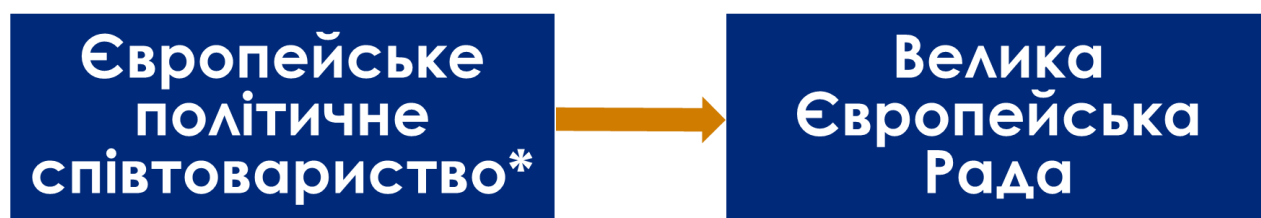
⁵ Барна Б. Ю. Європейський економічний простір у системі зовнішньої політики ЄС: норвезька перспектива. *Грані*. 2016. № 3 (131). С. 75.

СТРАТЕГІЯ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС-Ш

Модель 1

Модель 2

***Європейське політичне співтовариство:**
що ми знаємо і чого не знаємо про новий клуб націй.
<https://www.euronews.com/my-europe/2022/10/05/what-we-know-and-dont-know-about-the-european-political-community>

Рисунок 1

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*